

فہرست نامہ

مجاہد

محمدی بی شہری

مکار : سید رسول موسوی

مترجم : حمید رضا شینی

سرشناسه : محمّدی ری شهری، محمّد، ۱۳۲۵ -

عنوان و نام پدیدآور : فرهنگ نامه مباحله : روشی در رویایی با دگراندیشان / محمّدی ری شهری؛
مجمع حمیدرضا شیخی؛ (پژوهشگاه قرآن و حدیث).

مشخصات نشر : قم : موسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث. سازمان چاپ و نشر، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری : ۱۵۱ ص.

فرمت : پژوهش‌کن علوم و معارف حدیث؛ ۱۱۷.

ISBN: 978 - 964 - 493 - 000 - 6

وضعیت فهرست نویسی : آریا

یادداشت : کتابخانه

موضوع : تفاسیر (سرچین علمی - آیه مباحله)

موضوع : مباحله

Mobahelah* : موضوع

موضوع : مباحله -- احادیث

Mobahelah -- Hadiths* : موضوع

موضوع : مباحله -- داستان

Mobahelah -- Fiction* : موضوع

شناسه افزوده : شیخی، حمید رضا، ۱۳۳۷ - مترجم

شناسه افزوده : موسسه علمی - فرهنگ دارالحدیث. سازمان چاپ و نشر

شناسه افزوده : پژوهشگاه قرآن و حدیث

رده بندی کنگره : ۱۳۹۵ ف۳/م۳ ۲۴/۳ BP

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۹۳۶

شماره کتاب‌شناسی ملی : ۴۳۶۶۹۲۶

فرهنگ نامه مباهله (روشی در رویایی با دگراندیشان)

محمّد محمّدی ری شهری

مترجم: حمیدرضا شیخی

همکار: سید رسول موسوی

ب -

پژوهشکده علوم و معارف حدیث: ۱۱۷

ویراستار فارسی: سید محمد دلال موسوی

تألیف: خوان فارسی: علینقی پارسا، محمود سپاسی، سید هاشم شهرستانی

خوان نویسی: حسن فرزندگان

حروفچین: حسن افخمیان

صفحه آر: زهرا

ناشر: سران چاپ دارالحدیث

چاپ: اول / ۱۳۸۵

چاپخانه: دارالحدیث

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۷۰۰۰ تومان

دفتر مرکزی: قم، میدان شهدا، خیابان مام، پلاک ۱۲۵، تلفن: ۳۷۷۴۰۵۲۳ - ۰۲۵ / فاکس:

۳۷۷۴۰۵۷۱ - ۰۲۵ / ص.پ ۴۴۶۸ / ۱۸۵

نمایشگاه دائمی علوم حدیث (قم، خیابان معلم) تلفن: ۳۷۷۴۰۵۱۵ - ۰۲۵ / فروشگاه شماره «۲»

(قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف پلاک ۲۹، تلفن: ۳۷۸۴۲۳۰۹ - ۰۲۵ /

۳۷۸۴۲۳۱۰ - ۰۲۵

فروشگاه شماره «۳» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی، درب شرقی ۷) تلفن:

۵۵۹۵۲۸۶۲ - ۰۲۱

فروشگاه شماره «۴» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی، درب غربی) تلفن:

۵۱۲۲۴۴۹۳ - ۰۲۱

فروشگاه شماره «۵» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی، بازار قدیم) تلفن:

۵۵۹۳۰۹۹۹ - ۰۲۱، پلاک ۱۹/۱

<http://darolhadith.ir>

darolhadith.20@gmail.com

ISBN: 978 - 964 - 493 - 900 - 6

* کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

۱۳۰۱۴۵۸۰۰۱۰۱۴

فهرست اجمالی

۷	پیش‌گفتار
۱۵	درآمد
۲۵	فصل یکم: تشریح مباحله
۸۳	سخنی در باره تاریخ مباحله
۹۳	فصل دوم: استدلال‌های اهل بیت به ماجرای مباحله
۱۰۷	فصل سوم: چند نمونه از مباحله‌های غیر اهل بیت علیه السلام
۱۱۱	فصل چهارم: آداب روز مباحله

پیش‌گفتار

فرهنگ، مجموعه‌ای از: باورها، آداب و رسوم، اندیشه‌ها، ادبیات، هنرها، ارزش‌ها، دانش‌ها و نیز شیوه زندگی است که در طی تجربه تاریخی جوامع، شکل می‌گیرد و از نسل به نسل دیگر منتقل می‌شود.

بی تردید، پیش‌گفتار اصلی و بنیادین فرهنگ و هویت جوامع اسلامی برگرفته از قرآن کریم و سنت است. رفتار پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اهل بیت مطهر اوست. بر این پایه، تبیین و ارائه مفاهیم مهم پرکاربرد دین، زمینه گسترش و تعمیق فرهنگ دینی را در امت اسلامی فراهم می‌آورد و بدین سان می‌توان کتاب‌هایی که این مفاهیم بنیادین و مؤثر را با ذکر نمونه‌ها و در جامه‌ای نو و امروزی عرضه می‌کنند، «فرهنگ‌نامه»^۱ امید

کتاب پیش رو، عنوانی از مجموعه «فرهنگ‌نامه‌ها» دارالحدیث است که به کلی از دانش‌نامه قرآن و حدیث^۲ برگرفته شده و با هدف استوارسازی فرهنگ دینی، اصلاح فرهنگ عمومی و ترویج معارف اهل اسلام منتشر می‌شود.

۱. ر.ک: فرهنگ بزرگ سخن: ج ۶ ص ۵۳۴۸.

۲. دانش‌نامه قرآن و حدیث، مهم‌ترین آثار پژوهشی مؤسسه علمی-فرهنگی دارالحدیث، در زمینه قرآن و احادیث اسلامی است که مفاهیم دینی را از منظر قرآن و احادیث اهل بیت علیهم السلام می‌کاود و آنها را در ذیل عناوینی ناظر به مسائل و نیازهای روز، به ترتیب حروف الفبا ارائه می‌نماید. گفتنی است که تاکنون هیجده جلد از این دانش‌نامه تا حرف «ث» و مدخل «ثواب» انتشار یافته است.

درباره این فرهنگ‌نامه

این فرهنگ‌نامه در واقع، یکی از شیوه‌های اسلام را در رویارویی با دگراندیشان تبیین می‌کند و از این رو، اهمیتی جهانی دارد. و شایسته است به زبان‌های دیگر ترجمه شود.

روش اسلام در مواجهه با دگراندیشان

در اسلام به منظور مبارزه با عقاید موهوم و زدودن باورها و اندیشه‌های نادرست، و نیز در مواجهه با دگراندیشان، به طور کلی چهار روش توصیه شده است: خداوند سبحان خطاب به پیامبر ﷺ می‌فرماید:

﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجِدِلْهُمْ بِاتِّهَامٍ هَيِّنٍ ۚ﴾^۱

با حکمت، اندرز نیکو به راه پروردگارت فراخوان، و با آنان با روشی که نیکوتر است مشاطه کن.

در این آیه، قرآن کریم سه روش از روش‌های مبارزه با اندیشه‌های نادرست بیان شده است و ضمن آن، خداوند سبحان به پیامبر ﷺ دستور می‌دهد که برای تبلیغ حقایق دینی از این روش بهره بگیرد. این روش‌ها عبارت‌اند از:

۱. منطق مبتنی بر حکمت

نخستین روش اسلام برای مبارزه با اندیشه‌های نادرست، تکیه بر دلیل و برهان و استدلال عقلی و علمی و به تعبیر قرآن کریم، بهره‌گیری از منطق مبتنی بر «حکمت» است: ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ﴾؛ با حکمت مردم را به راه

پروردگارت فراخوان».

از منظر واژه‌شناسی «حکمت»، بیانگر از نوعی استواری و اتقان است و به هر چیز استوار و نفوذناپذیر، اعم از ماده و معنوی، اطلاق می‌شود، نام گذاری «علم» به «حکمت» نیز بدان جهت است که از نفوذ جهل، جلوگیری می‌کند.^۱

خالد بن احمد فراهیدی در تبیین معنای حکمت می‌گوید:

الحكمة مرجعها إلى العدل والعلم والحلم.^۲

بازگشتن حکمت به دادگری، دانش و بردباری است.

بر پایه این تعریف، ازون بر «علم»، عنصر «عدل» و «حلم» نیز در بهره‌گیری از «حکمت» نقش دارند، و این بدان معنا است که رعایت عدالت در گفتار و بردباری در رفتار، بر اساس احکام منطق مبتنی بر علم، خواهد افزود. بنابراین، یکی از روش‌های رایج برای دگراندیشان از منظر اسلام، بهره‌گیری از منطق مبتنی بر حقایق علمی، بهارعبایت ارزش‌های اخلاقی است.

۲. اندرز نیکو

دومین روش اسلام برای مبارزه با اندیشه‌های غلط، بهره‌گیری از اندرزهای نیکو و دلنشین و به تعبیر قرآن «موعظة حسنة» است.

«موعظه»، سخنان آموزنده و عبرت‌انگیزی است که عواطف شنونده را برای پذیرفتن حق تحریک می‌کند. بنابراین، «حکمت» از طریق عقل، و

۱. ر. ک: معجم مقاییس اللغة، واژه «حکم».

۲. العين، واژه «حکم».

«موعظه» از طرف عاطفه و احساس درونی، انسان را به شکستن بندهای باورهای نادرست دعوت می‌کنند. البته «موعظه» کاربرد دیگری هم دارد، و آن در جایی است که حق برای طرف مقابل روشن است ولی تمایلات نفسانی مانع از اعتراف به آن و انتخاب راه صحیح زندگی است.

نکته قابل توجه این است که در آیه یاد شده «موعظه» با وصف «نیکو» توصیف شده است، و این اشاره به آن است که موعظه و اندرز، هنگامی در تحریک عواطف و احساسات درونی انسان برای پذیرش حق مؤثر است که نیکو و زیبا باشد بنابراین، انواع زیبایی‌ها، مانند: زیبایی سخن، زیبایی رفتار، زیباترین انگیزه و حتی زیبایی ظاهری گوینده، در افزایش تأثیر موعظه و اندرز مؤثر هستند، و البته مهم‌تر این که موعظه‌کننده، به آنچه می‌گوید عمل کند، چرا که، موعظه‌کردن و اعطای غیر متعظ زشت و بی تأثیر است.

باری، هر چه موعظه‌کننده بیشتر باشد، تأثیر بیشتری در عمق جان مخاطب خواهد گذاشت، و چه بسا اندرزهای نیکو در زدودن اندیشه‌های نادرست، پیش از استدلال‌های علمی مؤثر افتد. به عکس، اندرز نازیبا و همراه اهانت و تحقیر، نه تنها تأثیری ندارد بلکه گاه اثر معکوس دارد و موجب می‌شود مخاطب آنچه را با دلیل و برهان پذیرفته است، انکار کند.

۳. مناظره

سومین روش اسلام در مواجهه با دگراندیشان، مناظره و بحث کردن آزاد است، بهره‌گیری از این روش «جدال» و «مراء» نیز نامیده می‌شود.

«جدال»، «مراء» و «مناظره» در واقع، زورآزمایی در مواجهه اندیشه‌ها و گفتگوهای علمی هستند.^۱ مسابقه در مواجهه اندیشه‌ها، گاه در فضای ناسالم

۱. در مدخل «جدال»، از دانش‌نامه قرآن و حدیث، به تفصیل در این باره سخن گفته‌ایم.

اخلاقی است و ثمری در کشف حقایق ندارد، این‌گونه مسابقه در اسلام به شدت نکوهیده است؛ گاه مسابقه و مناظره در فضای سالم اخلاقی انجام می‌پذیرد که از نظر اسلام نیکو و توصیه و تأکید شده است.

در قرآن کریم، مسابقه در برخورد سالم اندیشه‌ها به منظور روشن شدن حقایق و گسترش باورهای صحیح و علمی «جدال أحسن» و «مراء ظاهر»^۱ نامید شده است. «جدال احسن» استفاده از سالم‌ترین و نیکوترین روش در گفت‌وگو برای روشن شدن حق، و «مراء ظاهر» عبارت است از بهره‌گیری از ادله‌ای که دلالت بر حجت آنها برای اثبات حق، برای همگان، روشن و آشکار باشد.

اسلام، برای بستن بار در عصری که پیروزی و شکست جز در سایه زور و زر میسر نبود، موضوع «جدال احسن» و مواجهه سالم اندیشه‌ها را در جامعه مطرح کرد^۲ و شخص پیامبر ﷺ و خاندان او در این زمینه پیشگام بودند^۳ به گونه‌ای که بخش قابل توجهی از منابع حدیثی، به گزارش گفتگوهای آنان با دیگر اندیشان اختصاص یافته است.

۴. مباهله

گاه به دلیل ستیزه‌جویی طرف مقابل، استدلال، اندرز و گفتگوی علمی به نتیجه نمی‌رسند. در چنین فضایی، برای روشن شدن حق، اسلام شیوه چهارمی را به دست می‌دهد و آن همان «مباهله» است.

۱. «فَلَا تُنَازِعُوا فِيهِمْ إِلَّا مِرَآءَ ظُهُورٍ» (کهف: ۲۲).

۲. ر.ک: مقالة «کارنامه اسلام» از جلد دوم کتاب «محمد خاتم پیامبران (تهران: حسینیه ارشاد، صفحه ۱۱۱-۱۱۸)».

۳. ر.ک: گفتگوی تمدن‌ها در قرآن و حدیث، دانش‌نامه عقاید اسلامی: ج ۱ ص ۱۴۹؛ تبلیغ بر پایه قرآن و حدیث و تاریخ: ص ۲۷۱، حکمت‌نامه پیامبر اعظم: ج ۴ ص ۱۵۳.

«مباهله»^۱، در واقع، دعا و به داوری خواندن خداوند سبحان برای روشن شدن حق، و اثبات بطلان ادعای طرف مقابل و منکر حق است.

گفتنی است، هدف اصلی از نگارش «فرهنگ‌نامه مباهله» تبیین این روش و بیان این حقیقت است که شیوه اسلام در مواجهه با دگراندیشان و مبارزه با باورهای نادرست، کاملاً عادلانه و منطقی است.

بدین سان، قرآن کریم به پیامبر خدا ﷺ دستور داده است که به جهانیان اعلام کند، روش من و هر کس از من پیروی کند برای گسترش اسلام، آگاهی بخشی و بصیرت‌افزایی است:

مَثَلُ الَّذِي يَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي ۖ
بِإِذْنِ اللَّهِ هُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ هُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ هُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
[همه مردم را با سوی خدا می‌خوانیم].

بنابراین، کمال بی‌انصافی است که گفته شود اسلام با زور خود را بر مردم تحمیل کرده است، به ویژه آن که چنین اتهامی از سوی کسانی مطرح شود که در دادگاه‌های تفتیش عقاید قرون وسطایی حاکمان مرتکب شده‌اند که روی تاریخ را سیاه کرده است.

آری، اسلام از قدرت نظامی استفاده می‌کند ولی نه برای تحمیل عقیده، بلکه به عکس، برای آزادی اندیشه و شکستن ستمانی که مانع انتخاب راه درست زندگی و گسترش باورهای صحیح و سودمند است در جامعه‌اند.^۳

۱. برای آشنایی کامل با معنای مباهله، ر.ک: ص ۱۵.

۲. یوسف: ۱۰۸.

۳. برای توضیح بیشتر، ر.ک: مبانی شناخت، ص ۱۳۱-۱۷۴.

فرهنگ‌نامه مباهله در یک نگاه

درآمد این کتاب شامل جمع‌بندی مطالب آن است و مباحث مهمی بدین شرح در آن مطرح شده‌اند: واژه‌شناسی مباهله، قطعیت صدور حدیث مباهله و دلالت آن بر حقانیت اسلام و جانبداری این آیین از منطق و صلح، اثبات برتری اهل بیت علیهم‌السلام و نیز تبیین مشروعیت مباهله برای اثبات حق در همه زمانه و زمینه‌ها.

و در ادامه، نصوص مرتبط با موضوع مباهله در چهار فصل ارائه می‌گردد:

مباحث فصل اول عبارت‌اند از: مبدأ تشریع مباهله، تبیین رویداد مباهله بر اساس گزارش‌های فخر رازی، شیخ مفید و سید بن طاووس، تاریخ رخداد مباهله، مشروعیت مباهله برای اثبات حق در همه عرصه‌ها و آداب مباهله.

در فصل دوم، استدلال‌های خاندان رسالت به ماجرای مباهله بر حقانیت خود گزارش شده‌اند.

در فصل سوم، به چند نمونه از مباهله‌های غیر اهل بیت علیهم‌السلام در عرصه‌های مختلف اشاره شده است.

فصل چهارم، درباره آداب روز مباهله است، مانند: غسل کردن، نماز روز مباهله، و دعای ویژه‌ای که برای آن روایت شده است.

سپاس و تقدیر

از همه همکاران ارجمند و بزرگواری که در پدید آوردن این اثر و ساماندهی نهائی آن نقش داشته‌اند به ویژه فاضل گرانقدر جناب آقای سید رسول موسوی که نگارش این فرهنگ نامه با همکاری ایشان صورت پذیرفت صمیمانه سپاسگزارم.

ترجمه متن روایات به قلم زیبایی مترجم آثار اهل بیت علیهم‌السلام، جناب آقای حمیدرضا شیخی است که از «دانش‌نامه قرآن و حدیث» اخذ گردیده است. از خداوند منان برای همه دست‌اندرکاران این اثر، پاداشی در خور فضل و کرم حضرتش، مسئلت دارم.

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ.

محمّدی ری شهری

چهاردهم رمضان المبارک ۱۴۳۷ ق

سی و یکم خرداد ۱۳۹۵ ش

www.ketab.ir

فهرست تفصیلی

۷	پیش‌گفتار
۸	درباره این فرهنگ
۸	روش اسلام در مواجهه با دیگر پیشانیان
۸	۱. منطق مبتنی بر حکمت
۹	۲. اندرز نیکو
۱۰	۳. مناظره
۱۱	۴. مباحله
۱۲	فرهنگ‌نامه مباحله در یک نگاه
۱۳	سیاس و تقدیر
۱۵	درآمد
۱۵	واژه‌شناسی مباحله
۱۶	مباحله، در قرآن و حدیث
۱۶	متن حدیث مباحله
۱۷	اعتبار حدیث مباحله
۱۹	زمینه‌های واقعه مباحله
۲۱	برجسته‌ترین نکات در واقعه مباحله

۱. اثبات حقانیت اسلام در برابر مسیحیت ۲۱
۲. اثبات جانبداری اسلام از منطق و صلح ۲۲
۳. اثبات برتری اهل بیت علیهم‌السلام ۲۲
۴. یزرگداشت روز میاهله ۲۳
۵. مشروعیت همگانی میاهله برای اثبات حق ۲۳
- فصل یکم: تشریح میاهله ۲۵
- ۱/۱ مبدأ تشریح میاهله ۲۵
- ۱/۱ ماه می میاهله به روایت فخر رازی ۲۶
- ۳/۱ ماجرای میاهله به روایت شیخ مفید ۲۸
- ۴/۱ ماجرای میاهله به روایت سید ابن طاووس ۳۲
- سخنی درباره تاریخ میاهله ۸۳
- سال میاهله ۸۳
- الف - سال ششم هجری ۸۳
- تقد نظر علامه طباطبایی ۸۴
- ب - سال نهم هجری ۸۵
- ج - سال دهم هجری ۸۶
- ماه و روز میاهله ۸۶
- ۵/۱ جایز بودن میاهله با هر منکر حقی ۸۸
- ۶/۱ آداب میاهله ۹۲
- فصل دوم: استدلال‌های اهل بیت علیهم‌السلام به ماجرای میاهله ۹۳
- ۱/۲ استدلال امام علی علیه‌السلام ۹۳
- ۲/۲ استدلال امام حسن علیه‌السلام ۹۸
- ۳/۲ استدلال امام حسین علیه‌السلام ۹۹

فهرست تفصیلی ۱۵۱

۴/۲ استدلال امام کاظم علیه السلام ۱۰۰

۵/۲ استدلال امام رضا علیه السلام ۱۰۱

فصل سوم: چند نمونه از مباحله‌های غیر اهل بیت علیهم السلام ۱۰۷

فصل چهارم: آداب روز میاهله ۱۱۱

۱/۴ غسل کردن ۱۱۱

۲/۴ نماز خواندن ۱۱۱

۳/۴ دعا کردن ۱۱۲

www.ketab.ir